

SAMIR AMIN

Ένας μαρξιστής θεωρητικός

γράφει ο RÉMY HERRERA¹

μετάφραση: ΕΛΕΝΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ο Samir Amin πάντα περιέγραφε τον εαυτό του ως μαρξιστή. Έχοντας κριτική σκέψη, εστίασε στη μελέτη των θεωριών του ιμπεριαλισμού, κυρίως στα έργα των Paul Baran, Paul Sweezy και Harry Magdoff, αλλά και σε πρωτοποριακά έργα σχετικά με την ανάπτυξη (όπως αυτό του Raul Prebisch, καθώς και σε ένα βαθμό αυτό του François Perroux). Ωστόσο, το έργο του διαφέρει ξεκάθαρα από τον «ορθόδοξο» μαρξισμό. Όπως και άλλοι μεγάλοι θεωρητικοί που ανέλυσαν τον κόσμο του καπιταλιστικού συστήματος, όπως ο Immanuel Wallerstein, ο Giovanni Arrighi και ο Andre Gunder Frank, ο Samir Amin παρήγαγε μία σειρά από διεθνείς αναλύσεις που συναρθρώνουν τις σχέσεις κυριαρχίας μεταξύ των εθνών με τις σχέσεις εκμετάλλευσης ανάμεσα στις τάξεις. Οι θεωρίες αυτές βλέπουν τον μοντέρνο κόσμο ως μία ενιαία κοινωνικο-ιστορική οντότητα που δημιουργεί ένα σύστημα, δηλαδή ένα –δομημένο με περίπλοκες σχέσεις αλληλεξάρτησης– σύνολο πολλαπλών στοιχείων μίας πραγματικότητας, διαμορφωμένο σε μία συνεκτική και αυτόνομη ολότητα, προσδίδοντάς τους θέση και σημασία.

Μία από τις μεγαλύτερες συνεισφορές του Samir Amin είναι πως έδειξε ότι ο καπιταλισμός, ως ένα πραγματικά παγκόσμιο σύστημα, είναι κάτι εντελώς διαφορετικό από τη λειτουργία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής σε παγκόσμια κλίμακα. Το κεντρικό ερώτημα που διαπνέει το έργο του αφορά στο γιατί η ιστορία της καπιταλιστικής εξάπλωσης μπορεί να χαρακτηριστεί ως μία διαδικασία *πόλωσης* σε παγκόσμια κλίμακα

μεταξύ κοινωνικών σχηματισμών στο κέντρο και στην περιφέρεια. [Με την έννοια του κέντρου ο Amin εννοεί τις ιμπεριαλιστικές χώρες της Δυτικής Ευρώπης, την Ιαπωνία και τις ΗΠΑ, ενώ ως «περιφέρεια» αυτό που περιγράφεται ως «Τρίτος Κόσμος», ή «Παγκόσμιος Νότος» μαζί με την «Ανατολή»].

Η απάντησή του επιχειρεί να καταπιαστεί με την πραγματικότητα αυτής της πόλωσης στην ολότητά της, ενσωματώνοντας τους νόμους της στον ιστορικό υλισμό, προσπαθώντας να συνδυάσει τόσο τη θεωρία όσο και την ιστορία, αλλά και να συλλάβει ενιαία την οικονομία, την πολιτική και την ιδεολογία.

1. Ο Rémy Herrera είναι Γάλλος οικονομολόγος, ερευνητής του Εθνικού Κέντρου Επιστημονικής Έρευνας (CNRS - Centre d'Économie de la Sorbonne, Παρίσι). Διετέλεσε εκτελεστικός γραμματέας του Παγκόσμιου Φόρουμ των Εναλλακτικών όταν ήταν ο πρόεδρός του ο Samir Amin. Μαζί έχουν συνυπογράψει αρκετές δημοσιεύσεις, όπως:

“Fifty Years After the Bandung Conference: Towards a Revival of Solidarity Between the Peoples of the South,” *Inter-Asia Cultural Studies*, vol. 6, no. 4, p. 546-556, New York, 2005.

“A Propósito de las *revueltas de los barrios periféricos en Francia*,” *Revista del Observatorio social de América latina (OSAL - CLACSO)*, vol. 6, no. 18, p. 93-106, Buenos Aires, 2003.

“Quatro Intelectuais marxistas frente aos atentados de 11 de setembro” (with Yves Bénot, Georges Labica and Isabel Monal), *Revista da Sociedade Brasileira de Economia Política*, no. 9, p. 107-124, Rio de Janeiro, 2001.

“Le Sud dans le système mondial en transformation,” *Recherches internationales*, no. 60-61, p. 87-99, Paris, 2000.

Η ενότητα της ανάλυσης για την κατανόηση των κυριότερων προβλημάτων των κοινωνιών είναι για αυτό τον λόγο το παγκόσμιο σύστημα, το οποίο εξασφαλίζει μία μελέτη από μία συνεκτική, ολιστική και επιστημονική σκοπιά, βελτιώνοντας παράλληλα και την εξέταση των μεμονωμένων κοινωνικών σχηματισμών από τους οποίους αποτελείται. Για τον Amin η πώλωση είναι μία εγγενής συνέπεια του παγκόσμιου καπιταλισμού, σύγχρονο αποτέλεσμα του νόμου της κεφαλαιακής συσσώρευσης σε παγκόσμια κλίμακα, ενός νόμου η εξήγηση του οποίου δεν μπορεί να εξαντληθεί στην προέκτασή του στον κόσμο της θεωρίας της συσσώρευσης μέσα στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής.

Ενώ τοποθετεί όλα τα γραπτά του μέσα στο μεθοδολογικό και θεωρητικό πρίσμα του μαρξισμού, ο Amin εύστοχα διαχωρίζεται από κάποιες από τις χρόνιες επικρατούσες ερμηνείες μέσα στο εν λόγω ρεύμα σκέψης. Η πρωτοτυπία του έγκειται πάνω από όλα στην απόρριψη μίας ερμηνείας του Μαρξ, η οποία αποδέχεται πως η καπιταλιστική εξάπλωση ομογενοποιεί τον κόσμο, οδηγώντας σε μία παγκόσμια αγορά, ενσωματωμένη στις τρεις διαστάσεις (εμπορεύματα, κεφάλαιο, εργασία).

Από τη στιγμή που ο ιμπεριαλισμός «εξοστρακίζει» τα εμπορεύματα και το κεφάλαιο εκτός της εθνικής αρένας και τα χρησιμοποιεί για να κατακτήσει τον κόσμο, αλλά την ίδια στιγμή ακινητοποιεί την εργατική δύναμη εγκλωβίζοντάς την σε εθνικό επίπεδο, το πρόβλημα είναι πράγματι αυτό της παγκόσμιας κατανομής της υπεραξίας. Η λειτουργία του νόμου της συσσώρευσης (ή της φτωχοποίησης) δεν ανικνεύεται πλέον σε κάθε εθνικό υποσύστημα, αλλά στην κλίμακα ενός παγκόσμιου συστήματος.

Όντας εχθρικός σε κάθε νετερμισισμό, ο Samir Amin απορρίπτει επίσης μία οικονομίστικη ερμηνεία του μαρξισμού, η οποία υποτιμώντας τη βαρύτητα των επιπτώσεων της πώλωσης τοποθετεί το ζήτημα της μετάβασης στο σοσιαλισμό με ανεπαρκείς όρους.

Αν τα κέντρα του σήμερα δεν αντανakλούν την εικόνα αυτού που θα είναι οι περιφέρειες αύριο και δεν γίνονται αντιληπτά παρά μόνο στη σχέση τους προς το σύστημα ως όλον, το πρόβλημα για τις περιφέρειες δεν είναι πλέον αυτό της «εναρμόνισης» (διαμέσου της ανάπτυξης των παραγωγικών

δυνάμεων που αναπαράγει εγγενή χαρακτηριστικά του καπιταλισμού), αλλά αυτό της συγκρότησης μιας «άλλης κοινωνίας». Για τον Amin, μία πραγματική επιστροφή στον Μαρξ (και τον Λένιν) θα προσέφερε τα στοιχεία ενός στοχασμού των δυνατοτήτων για «να πράξουμε κάτι το διαφορετικό», για ένα «μετασχηματισμό του κόσμου».

Η «υπανάπτυξη» εννοείται εδώ ως προϊόν μίας πολωτικής λογικής του παγκόσμιου συστήματος, η οποία συνιστά την αντίθεση κέντρων/περιφερειών μέσα από μία διαρκή, δομική προσαρμογή των τελευταίων στις απαιτήσεις της ανάπτυξης του κεφαλαίου στα πρώτα (στα κέντρα). Αυτή η λογική είναι που εμποδίζει εξαρχής τις εθνικές αστικές τάξεις των χωρών της περιφέρειας να κάνουν το ποιοτικό άλμα για την οικοδόμηση εθνικών, καπιταλιστικών, αυτόκεντρων [autocentrés], βιομηχανικών συστημάτων παραγωγής.

Από αυτή τη σκοπιά, οι οικονομίες της περιφέρειας δεν εμφανίζονται ως συγκεκριμένα τοπικά τμήματα του παγκόσμιου συστήματος, παρ' ότι ενδεχομένως να είναι «υπανάπτυκτες» (και ακόμα λιγότερο νοούνται ως «καθυστερημένες» κοινωνίες), αλλά κυρίως ως υπερπόντιες προβολές των οικονομικών δομών του κέντρου. Είναι με αυτή την έννοια μη αυτόνομες και ασυνδεδετες διακλαδώσεις της καπιταλιστικής οικονομίας. Οι περιφέρειες έχουν διαμορφωθεί ως προς την οργάνωση της παραγωγής τους, έτσι ώστε να εξυπηρετούν την κεφαλαιακή συσσώρευση στο κέντρο, μέσα στο πλαίσιο ενός παραγωγικού συστήματος, το οποίο έχει γίνει πραγματικά παγκόσμιο και αντανakλά την παγκόσμια φύση της παραγωγής υπεραξίας.

Στην πραγματικότητα, το παγκόσμιο σύστημα βασίζεται στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, η φύση του οποίου εκφράζεται στην αλλοτρίωση της αγοράς, δηλαδή στην υπεροχή της παραγόμενης αξίας, η οποία υποτάσσει την οικονομία ως ολότητα (εμπορευματοποίηση της παραγωγής, της εργασίας, των φυσικών πόρων κ.λπ.), μαζί με την κοινωνική, πολιτική και ιδεολογική ζωή. Η ουσιαστική αντίφαση αυτού του τρόπου παραγωγής, που φέρνει σε αντίθεση το κεφάλαιο (ως κοινωνική σχέση με την οποία η αστική τάξη ιδιοποιείται τη νεκρή εργασία αποκρυσταλλωμένη στα μέσα παραγωγής) και την εργασία (των «απελευθερωμένων»

ατόμων που είναι εξαναγκασμένα να πουλάνε την εργατική τους δύναμη για να ζήσουν) κάνει τον καπιταλισμό ένα σύστημα που δημιουργεί μία διαρκή τάση για υπερ-παραγωγή.

Ο Samir Amin έδειξε ότι η πραγμάτωση της υπεραξίας απαιτεί μία άνοδο στους πραγματικούς μισθούς σε αναλογία με την ανάπτυξη της παραγωγικότητας της εργασίας. Αυτή είναι η διατύπωση μιας θεωρίας της άνιση ανταλλαγής – διακριτής από αυτό που πρότεινε ο Αργύρης Εμμανουήλ – ως μεταφορά αξίας σε παγκόσμια κλίμακα, δι-αμέσου μιας επιδείνωσης των τιμολογιακών όρων ανταλλαγής από δύο πλευρές: στο κέντρο οι μισθοί αυξάνουν αναλογικά με την παραγωγικότητα, αλλά στην περιφέρεια όχι. Η πώληση, αδιαχώριστη από τη λειτουργία ενός συστήματος που βασίζεται σε μια ολοκληρωμένη παγκόσμια αγορά αγαθών και κεφαλαίων, από την οποία όμως εξαιρείται η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού/ της εργασίας, ορίζεται από τη διαφορά στους μισθούς, οι οποίοι είναι χαμηλότεροι στην περιφέρεια από ό,τι στο κέντρο υπό συνθήκες ίσης παραγωγικότητας. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η φορντική ρύθμιση στο κέντρο εξασφαλίζεται από ένα κράτος με πραγματική αυτονομία – μια τέτοια ρύθμιση είναι όμως περισσότερο «σοσιαλ-ιμπεριαλιστική» από ό,τι σοσιαλδημοκρατική.

Σε έναν κόσμο όπου τα δύο τρίτα των ανθρώπων ζουν στην περιφέρεια, η άνιση σχέση μεταξύ των κέντρων και των περιφερειών θα αναπαράγεται. Χωρίς τις ρυθμίσεις του παγκόσμιου συστήματος, οι καταστροφικές επιπτώσεις του νόμου της συσσώρευσης θα συνεχίζονται. Η αντίθεση μεταξύ των κέντρων και των περιφερειών θα οργανώνεται έτσι γύρω από τους ακόλουθους άξονες: παραγωγή των μέσων παραγωγής/παραγωγή των καταναλωτικών αγαθών (που καθορίζει τις αυτόκεντρες καπιταλιστικές οικονομίες) και εξαγωγή των πρώτων υλών/κατανάλωση πολυτελών αγαθών (που χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά των ελίτ των περιφερειακών κοινωνικών σχηματισμών).

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η πώληση δεν μπορεί να εξαλειφθεί στο πλαίσιο της λογικής του πραγματικά υπάρχοντος καπιταλισμού. Ο Samir Amin βλέπει τις αναπτυξιακές προσπάθειες που τέθηκαν σε εφαρμογή στην περιφέρεια στις διαφορετικές

τους εκδοχές, όπως ο νεο-αποικιοκρατικός φιλελευθερισμός (με άνευ όρων άνοιγμα στην παγκόσμια αγορά) ή ο ριζοσπαστικός αστικός εθνικισμός (εκσυγχρονισμός στο πνεύμα των αποφάσεων της διάσκεψης στο Μπαντουνγκ) ή ακόμη και ο ίδιος ο σοβιετισμός (με προτεραιότητα στις βιομηχανίες εκμηχάνισης έναντι της γεωργίας), όχι ως πρόκληση για την παγκοσμιοποίηση, αλλά ως συνέχισή της. Οι εμπειρίες αυτές θα μπορούσαν να οδηγήσουν μόνο στη γενική «χρεοκοπία» της ανάπτυξης, ενώ η «επιτυχία» μερικών πρόσφατα βιομηχανοποιημένων χωρών (όπως η Νότια Κορέα και η Ταϊβάν) θα πρέπει να ερμηνευθεί ως μια νέα βαθύτερη μορφή πώλησης.

Πράγματι, οι διαδικασίες εκβιομηχάνισης των χωρών του Νότου, τις οποίες επέτρεψαν οι νίκες των εθνικοαπελευθερωτικών κινήσεων, έχουν τροποποιήσει τις σχέσεις μεταξύ των κέντρων και των περιφερειών, χωρίς όμως να αλλάξουν τα θεμέλιά τους ή να υπονομεύσουν τα μεγάλα μονοπώλια του Βορρά (στον οπλισμό, στη χρηματοδότηση, τα μέσα ενημέρωσης, την τεχνολογία κ.λπ.). Για όσους πίστευαν στην οφθαλμαπάτη ενός «παγκόσμιου χωριού» ή για όσους αμφισβήτησαν την ύπαρξη πώλησης του συστήματος, οι επαναλαμβανόμενες οικονομικές κρίσεις από τη δεκαετία του 1990 στην πραγματικότητα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως μάθημα και να υπενθυμίσουν τις έντονες τάσεις της παγκοσμιοποίησης.

Ωστόσο, η κριτική του Amin για τις αναπτυξιακές έννοιες και τις πρακτικές συνοδεύεται από μια εναλλακτική λύση: *αποσύνδεση*.

Η λύση αυτή ορίζεται ως η υπαγωγή των εξωτερικών σχέσεων στη λογική της εσωτερικής ανάπτυξης, χάρη στην επιλογή από το κράτος μη μειονεκτικών θέσεων στον διεθνή καταμερισμό εργασίας. Πρόκειται για το ακριβώς αντίθετο της διαρθρωτικής προσαρμογής των περιφερειών με τους περιορισμούς που επιβάλλει η πολιτική επέκταση του κεφαλαίου. Είναι, λοιπόν, ένα ζήτημα ανάπτυξης συστηματικών ενεργειών προς την κατεύθυνση της κατασκευής ενός πολυκεντρικού ή πολυπολικού κόσμου, που να μπορεί ακόμη και να ανοίξει χώρους αυτονομίας, για το διεθνισμό των λαών και να επιτρέψει μεταβάσεις προς «ένα πέραν από τον καπιταλισμό», τείνοντας προς έναν παγκόσμιο σοσιαλισμό.

Η επεξεργασία μιας θεωρίας της συσ-
τάσεως σε παγκόσμια κλίμακα, επανε-
ντάσσοντας τον νόμο της αξίας μέσα στον
ιστορικό υλισμό, απαιτεί ταυτόχρονα και
επεξεργασία της ιστορίας των κοινωνικών
σχηματισμών.

Απορρίπτοντας τη θέση των «πέντε στα-
δίων» [αρχέγονος κομμουνισμός, δουλεία,
δουλοπαροικία, καπιταλισμός, σοσιαλι-
σμός] τόσο όσο και τον πολλαπλασιασμό
των τρόπων παραγωγής, ο Samir Amin δια-
τηρεί μόνο δύο διαδοχικά στάδια: *το κοινοτι-
κό και αυτό της εξάρτησης*. Οι διαφορετικοί
τρόποι παραγωγής αντιμετωπίζονται ως εκ
τούτου ως παραλλαγές αυτών των δύο κα-
τηγοριών. Όλα τα κοινωνικά συστήματα που
προϋπήρχαν του καπιταλισμού παρουσιάζ-
ουν σχέσεις ανεστραμμένες ως προς αυτές
που χαρακτηρίζουν τον καπιταλισμό (μια
κοινωνία που κυριαρχείται από τη βαθμίδα
της εξουσίας, οικονομικοί νόμοι και εκμε-
τάλλευση της εργασίας που διαπερατές από
την αλλοτρίωση της αγοράς· μια ιδεολογία
απαραίτητη για την αναπαραγωγή του συ-
στήματος με μεταφυσικό χαρακτήρα κτλ.).

Οι εσωτερικές αντιφάσεις του κοινοτικού
τρόπου παραγωγής βρήκαν τη λύση τους
κατά τη μετάβαση στον τρόπο παραγωγής
της εξάρτησης. Στις κοινωνίες της εξάρτη-
σης, σε διαφορετικό βέβαια βαθμό ανάλογα
με την οργάνωση της εξουσίας, λειτούργη-
σαν οι ίδιες βασικές αντιφάσεις, μέσα από
τις οποίες η απόσπαση του πλεονάσματος
συγκεντρώθηκε από την εκμεταλλευτική κυ-
ρίαρχη τάξη, προετοιμάζοντας το πέρασμα
στον καπιταλισμό ως μια αντικειμενικά απα-
ραίτητη λύση για την αντιμετώπισή τους.

Ωστόσο, στους πιο ευέλικτους περιφερει-
ακούς σχηματισμούς, όπως ήταν κάποτε η
περίπτωση της φεουδαρχίας στην Ευρώπη,
τα εμπόδια για τη μετάβαση στον καπιτα-
λισμό παρουσίαζαν μικρότερη ισχύ αντί-
στασης. Έτσι, εξηγείται η εξέλιξη προς μια
κεντρική μορφή στη μερκαντιλιστική εποχή
διαμέσου της υπαγωγής της πολιτικής εξου-
σίας στην υπηρεσία του κεφαλαίου, οδηγώ-
ντας έτσι στη δημιουργία του «ευρωπαϊκού
θαύματος».

Η θεωρητική δουλειά του Samir Amin
επομένως καλεί τον ιστορικό μαρξισμό να
είναι αυτοκριτικός για τον ευρωκεντρισμό
του και να αναπτύξει πλήρως την «αφρο-
ασιατική κλίση» του. Εμπνεόμενο από την

ορμή των λαϊκών κινημάτων για την εθνική
απελευθέρωση στον Τρίτο Κόσμο, αυτό το
θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο ξεπερνάει τη
θέση του ιμπεριαλισμού την ίδια στιγμή που
την διατηρεί, δεν θα μπορούσε να βρει ευ-
νοϊκότερο ακροατήριο από τις αφρικανικές,
αραβικές και ασιατικές χώρες, αλλά επίσης
και την Λατινική Αμερική (από την οποία οι
νεομαρξιστές και οι δυτικοί προοδευτικοί
ερευνητές έχουν να κερδίσουν τόσα πολλά
για την έρευνά τους).

Εκτός από το Φόρουμ του Τρίτου Κόσμου
στο Ντακάρ, ο Samir Amin προέδρευσε και
στο Παγκόσμιο Φόρουμ των Εναλλακτικών,
μία δεξαμενή σκέψης τόσο του Βορρά και
όσο και του Νότου που συγκεντρώνει σημα-
ντικούς διανοούμενους από πολλές χώρες,
συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην ανάπτυξη
εναλλακτικών λύσεων ενάντια στην καπι-
ταλιστική παγκοσμιοποίηση. Σχετικά με τις
δυνατότερες αναθέρμανσης της αλληλεπ-
γύης του Νότου, δήλωσε, κατά τον εορτα-
σμό της 50ής επετείου της διάσκεψης του
Μπαντούνγκ, ότι η ανασύσταση ενός αντι-
ιμπεριαλιστικού μετώπου των λαών του Πα-
γκόσμιου Νότου παραμένει προτεραιότητα
ενόψει της επιθετικότητας του συλλογικού
ιμπεριαλισμού της τριάδας: των (ηγεμονι-
κών) Ηνωμένων Πολιτειών, της Ευρώπης
και της Ιαπωνίας. Στην εποχή μας, η αλλη-
λεγγύη των λαών του Παγκόσμιου Νότου,
η οποία εκφράστηκε έντονα στη διάσκεψη
του Μπαντούνγκ (1955), στη συνέχεια στο
Κανκούν (1981), τόσο πολιτικά – με την κί-
νηση των Αδέσμευτων– όσο οικονομικά –
μέσω των κοινών θέσεων του Group 77 των
Ηνωμένων Εθνών (ειδικότερα στη Διάσκεψη
των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την
Ανάπτυξη UNCTAD)– δεν φαίνεται πλέον να
υπάρχει.

Η ενσωμάτωση των χωρών του Παγκόσμι-
ου Νότου που προωθείται από το τρίο των
διεθνών οργανισμών (Διεθνές Νομισματικό
Ταμείο, Παγκόσμια Τράπεζα, Παγκόσμιος
Οργανισμός Εμπορίου) είναι αναμφισβή-
τητα υπεύθυνη για την αποδυνάμωση του
Group 77, της Κίνησης των τριών Ηπείρων
(Tricontinentale) και της Κίνησης των Αδέ-
σμευτων (Non-Aligned Movement). Η επι-
δείνωση των αναπτυξιακών ανισοτήτων
στην καρδιά των χωρών του Νότου είναι
επίσης σημαντικός παράγοντας για αυτή
την εξέλιξη. Ο πραγματικός καπιταλισμός,

όμως, δεν έχει να προσφέρει πολλά στις λαϊκές τάξεις του Νότου ούτε στις χώρες τους, καθώς δεν επιτρέπει την καθιέρωσή τους ως ισότιμων εταίρων, σε θέση ανάλογη προς εκείνων προς τα κέντρα μέσα στο παγκόσμιο σύστημα.

Επομένως, για άλλη μια φορά από πολιτική άποψη γίνεται ορατή η ανάγκη για αλληλεγγύη του Παγκόσμιου Νότου. Η αλαζονεία των Ηνωμένων Πολιτειών και η εφαρμογή ενός σχεδίου στρατιωτικού ελέγχου του πλανήτη αποτελούν την αιτία των πρόσφατων θέσεων που υιοθετήθηκαν στις συνόδους κορυφής της Κίνησης των Αδέσμευτων, οι οποίες καταδίκασαν με θάρρος αυτή την ιμπεριαλιστική στρατηγική. Ο Παγκόσμιος Νότος, λοιπόν, αντιλαμβάνεται ότι η παγκόσμια νεοφιλελεύθερη διοίκηση καλείται να στραφεί σε στρατιωτική βία για να επιβληθεί, παίζοντας στο ρυθμό του αμερικανικού μιλιταριστικού έργου. Το Κίνημα μετατρέπεται έτσι σε κίνημα αποδέσμευσης από την νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση και τον ηγεμονισμό των Ηνωμένων Πολιτειών.

Σύμφωνα με τον Samir Amin, οι κατευθυντήριες γραμμές για την πιθανή ανανέωση ενός Μετώπου του Νότου είναι ορατές. Σε πολιτικό επίπεδο, αυτό σημαίνει την καταδίκαση της νέας αρχής του «προληπτικού πολέμου» και την απαίτηση της εκκένωσης όλων των ξένων στρατιωτικών βάσεων σε Ασία, Αφρική και Λατινική Αμερική. Η επιλογή της Ουάσιγκτον για αδιάλειπτη στρατιωτική παρέμβαση από το 1990 επικεντρώνεται μετά από τα Βαλκάνια (Γιουγκοσλαβία, παρουσία στην Ουγγαρία, Ρουμανία κ.λπ.) σε μια σειρά από περιοχές, κυρίως στην αραβική Μέση Ανατολή (Ιράκ, Παλαιστίνη, Συρία), στον Καύκασο και στην Κεντρική Ασία (Αφγανιστάν, Ιράν, πρώην σοβιετικές περιοχές), με τους εξής στόχους:

1. Τον έλεγχο των σημαντικότερων πετρελαιοπαραγωγών περιοχών στον κόσμο και, με αυτόν τον τρόπο, την άσκηση πίεσης για την υποταγή της Ευρώπης και της Ιαπωνίας στο καθεστώς των υποδεέστερων συμμάχων.

2. Τη δημιουργία μόνιμων στρατιωτικών βάσεων στην καρδιά του Παλαιού Κόσμου (Κεντρική Ασία) και την προετοιμασία άλλων «προληπτικών πολέμων», με στόχο τις χώρες που ενδέχεται να επιβληθούν ως εταίροι με τους οποίους θα είναι αναγκαίες

οι «διαπραγματεύσεις»: πιο συγκεκριμένα την Κίνα, αλλά και τη Ρωσία και σε μικρότερο βαθμό την Ινδία. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, θα πρέπει να επιβληθούν στην περιοχή καθεστώτα-μαριονέτες που ελέγχονται από την παρουσία του αμερικανικού στρατού. Από το Πεκίνο έως τη Μόσχα, είναι ολοφάνερο ότι οι πόλεμοι «που έγιναν από τις ΗΠΑ» αποτελούν τελικά μια απειλή που στρέφεται περισσότερο κατά της Κίνας και της Ρωσίας παρά απέναντι στα άμεσα θύματά τους, όπως το Ιράκ ή τη Συρία.

Στον οικονομικό τομέα, ο Samir Amin ισχυρίστηκε ότι το περίγραμμα μιας εναλλακτικής λύσης που θα μπορούσε να υπερασπιστεί συλλογικά ο Παγκόσμιος Νότος διαμορφώνεται λόγω της σύγκλισης των συμφερόντων αυτών των χωρών. Η άποψη ότι οι διεθνείς κινήσεις κεφαλαίων πρέπει να ελέγχονται επανακάμπει, το ίδιο και η ανάγκη δημιουργίας συστημάτων περιφερειακών οργανισμών που να εξασφαλίζουν τη σχετική σταθερότητα των συναλλαγών. Η ιδέα για τη ρύθμιση των ξένων επενδύσεων επιστρέφει επίσης, με τις ρυθμίσεις υποδοχής να αποτελούν και πάλι το αντικείμενο των κριτικών προσεγγίσεων. Ομοίως, αμφισβητείται και η έννοια των δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας που επιδιώκει να επιβάλει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου.

Οι χώρες του Παγκόσμιου Νότου αναγνωρίζουν επίσης ότι δεν μπορούν να εγκαταλείψουν μια πολιτική αγροτικής ανάπτυξης που να ανταποκρίνεται στην επιτακτική ανάγκη να προστατευθούν οι αγρότες από τις καταστροφικές συνέπειες της ταχείας αποσύνθεσής τους εξαιτίας των «κανόνων ανταγωνισμού» που επιδιώκει να προωθήσει ο ΠΟΕ. Αυτές οι χώρες πρέπει να προσπαθήσουν να ανακτήσουν την εθνική κυριαρχία τροφίμων. Επιπλέον, το εξωτερικό χρέος δεν θεωρείται πλέον μόνο ως οικονομικά αφόρτο, αλλά η ίδια η νομιμότητά του αρχίζει να τίθεται υπό αμφισβήτηση. Από την άποψη αυτή, ζητείται να ακυρωθούν μονομερώς τα απεχθή και παράνομα χρέη και να ξεκινήσει μία νέα διεθνής νομοθεσία περί χρέους.

Για τον Samir Amin, η ανασυγκρότηση του Μετώπου του Παγκόσμιου Νότου συνεπάγεται την πραγματική και ενεργό συμμετοχή των λαών του, περνώντας μέσα από μια βαθιά διαδικασία εκδημοκρατισμού που

θα είναι μακρά και δύσκολη. Οι χώρες του Παγκόσμιου Νότου πρέπει να επιστρέψουν στην αναπόφευκτη ιδέα ότι όλη η αυθεντική ανάπτυξη είναι απαραίτητα *αυτόκεντρη*.

Ανάπτυξη είναι πρωταρχικά και κύρια ο καθορισμός εθνικών στόχων που επιτρέπουν τον εκσυγχρονισμό των παραγωγικών συστημάτων και τη δημιουργία εσωτερικών συνθηκών που τον θέτουν στην υπηρεσία της κοινωνικής πρόοδου. Και αυτό σημαίνει, με τη σειρά του, πως πρέπει οι τροποποιήσεις των σχέσεων του έθνους και των αναπτυσσόμενων καπιταλιστικών κέντρων να υπαχθούν στις απαιτήσεις αυτής της εσωτερικής λογικής. Ένας τέτοιος ορισμός της «αποσύνδεσης» –που δεν είναι η αυτόαρκεια– την τοποθετεί ως το ακριβώς αντίθετο της επικρατούσας νεοφιλελεύθερης αρχής της διαρθρωτικής προσαρμογής στις απαιτήσεις της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης. Αυτή η νεοφιλελεύθερη αρχή υποτάσσεται από μόνη της στην αποκλειστική επιταγή της μεγάλης επέκτασης του κεφαλαίου, η οποία εντείνει τις ανισότητες σε παγκόσμια κλίμακα.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η αυτόκεντρη ανάπτυξη προϋποθέτει πέντε συνθήκες συσσώρευσης:

1. Τον τοπικό έλεγχο της αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης, γεγονός που προϋποθέτει, σε ένα πρώτο στάδιο, ότι οι πολιτικές του κράτους θα διασφαλίζουν μια γεωργική ανάπτυξη, ικανή να παράγει πλεονάσματα τροφίμων σε επαρκείς ποσότητες και σε τιμές συμβατές με τις απαιτήσεις της κερδοφορίας και, σε ένα δεύτερο στάδιο, ότι η παραγωγή καταναλωτικών αγαθών μπορεί ταυτόχρονα να συντονιστεί με την επέκταση του κεφαλαίου και την αύξηση των συνολικών μισθών.

2. Τον τοπικό έλεγχο της συγκέντρωσης του πλεονάσματος, ο οποίος προϋποθέτει όχι μόνο την ύπαρξη εθνικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, αλλά και τη σχετική αυτονομία τους όσον αφορά στις διακρατικές ροές κεφαλαίων εξασφαλίζοντας έτσι την εθνική δυναμική επενδύσεων.

3. Τον τοπικό έλεγχο της αγοράς, που προορίζεται κυρίως για την εθνική παραγωγή, ακόμη και αν δεν υπάρχουν ισχυρές δασμολογικές ή άλλες διασφαλίσεις και με τη συμπληρωματική ικανότητα να είναι επαρκώς ανταγωνιστική στην παγκόσμια αγορά, τουλάχιστον επιλεκτικά.

4. Τον τοπικό έλεγχο των φυσικών πόρων, ο οποίος προϋποθέτει εκτός από την τυπική ιδιοκτησία τους την ικανότητα του κράτους να τους εκμεταλλεύεται ή να τους διατηρεί σε εφεδρεία.

5. Τον τοπικό έλεγχο των τεχνολογιών έτσι ώστε είτε εφευρέθηκαν στο συγκεκριμένο τόπο είτε εισήχθησαν, να μπορούν να αναπαράγονται χωρίς να χρειάζεται η εισαγωγή σημαντικών εισροών.

Ο Samir Amin υποστηρίζει ότι η τρέχουσα εξέλιξη του παγκόσμιου συστήματος απαιτεί την κατασκευή μεγάλων περιφερειακών οργανισμών, ιδιαίτερα στην περιφέρεια. Από την άποψη ενός πολυκεντρικού κόσμου, υπάρχουν συνθήκες που μπορούν να συνενώσουν τους λαούς της Ασίας, της Αφρικής, της Λατινικής Αμερικής και της Ευρώπης, σε έναν νέο διεθνισμό.

Η προσέγγιση αυτή μπορεί να αποκρυσταλλωθεί, σε διεθνές διπλωματικό επίπεδο, με την προώθηση ενός άξονα Παρισιού-Βερολίνου-Μόσχας-Πεκίνου, αλλά και με την ενίσχυση των φιλικών σχέσεων μεταξύ αυτού του άξονα και του ανασυνταχθέντος Αφρο-Ασιατικού Μετώπου, καθώς και με την αλληλεγγύη προς τους αγώνες των λατινοαμερικανικών λαών. Το βάδισμα σε μία τέτοια κατεύθυνση θα ακυρώσει τα εγκληματικά σχέδια των Ηνωμένων Πολιτειών, οι οποίες θα αναγκαστούν να δεχτούν τη συνύπαρξη με έθνη αποφασισμένα να υπερασπιστούν σθεναρά τα δικά τους συμφέροντα. Επί του παρόντος, ο στόχος αυτός πρέπει να θεωρηθεί απόλυτη προτεραιότητα. Το ξεδίπλωμα του σχεδίου των ΗΠΑ επικαθορίζει το διακύβευμα όλων των εν εξελίξει αγώνων: καμία κοινωνική και δημοκρατική πρόοδος δεν θα είναι βιώσιμη μέχρι να ηττηθεί αυτό το ηγεμονικό και στρατιωτικοποιημένο σχέδιο των ΗΠΑ.

Τα τελευταία χρόνια, ο Samir Amin διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο, ειδικά στην ανάπτυξη του Παγκόσμιου Φόρουμ των Εναλλακτικών, οργανώνοντας την απαραίτητη ενότητα προσδευτικών διανοουμένων από όλες τις ηπείρους, προκειμένου να εξετασθούν συγκεκριμένες ενέργειες για την ανασυγκρότηση της Κίνησης των Τριών Ηπείρων (Τρικοντινεντάλ), του διεθνισμού των λαών Βορρά και Νότου, καθώς και της κοινής πάλης τους ενάντια στον καπιταλισμό και τον ιμπεριαλισμό. **T**